

УДК [328.132.7:323.39](479.24)»1995/2024»
DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.60.44>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВЛЯЧОЇ ЕЛІТИ В АТИПОВІЙ НАПІВПРЕЗИДЕНТСЬКІЙ СИСТЕМІ ПРАВЛІННЯ В АЗЕРБАЙДЖАНСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ (1995–2024 РР.)

Ігор Осадчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
філософський факультет, кафедра політології
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна*

В політичній науці одним із напрямів у сфері аналізу республіканських систем правління є дослідження як типового, так і атипового напівпрезиденталізму. У цьому зрізі метою статті є визначити особливості функціонування правлячої еліти в атиповій напівпрезидентській системі правління в Азербайджанській Республіці впродовж 1995–2024 рр. Для реалізації поставленої мети треба вирішити такі завдання: 1) визначити типову напівпрезидентську систему правління; 2) розкрити особливості інституту вотуму недовіри урядам в Азербайджанській Республіці впродовж 1995–2024 рр.; 3) з'ясувати специфіку трансформації правлячої еліти в атиповій напівпрезидентській системі правління в Азербайджанській Республіці впродовж 1995–2024 рр. Теоретико-методологічною основою дослідження обрано неоінституціоналізм і його варіативні типи й парадигми. Їх поєднання дозволило виробити цілісне уявлення про типовість чи атиповість формату напівпрезиденталізму на підставі такого індикатора, як інститут вотуму недовіри урядам. Головний метод, котрий став іманентною складовою частиною дослідження, – це метод порівняльного аналізу. Особливості інституту вотуму недовіри уряду в Азербайджанській Республіці в 1995–2024 рр. демонструють атиповість напівпрезидентської (конституційної) системи правління в цій країні.

Вплив регіоналізму на політичний процес в Азербайджанській Республіці в сучасних умовах суттєво послаблений. Натомість правляча еліта об'єднана спільними політичними та економічними інтересами. Вирішальним моментом, що стосується трансформації кланових структур в Азербайджанській Республіці, є зростаюча роль встановлення пактів між сім'ями. Ключові галузі економіки (зокрема, нафтогазова промисловість, банківський сектор, будівельна галузь, сільське господарство тощо) перебувають під контролем уряду та компаній, де ключові ролі відіграють члени сім'ї та представники найближчого оточення президента Ільхама Алієва. Це дозволяє правлячій еліті визначати основні напрями розвитку держави, контролювати розподіл доходів, інвестицій та здійснювати управління ресурсами країни.

Ключові слова: система державного правління, напівпрезиденталізм, атиповий напівпрезиденталізм, президент, парламент, урядовий кабінет, правляча еліта, клан, Азербайджанська Республіка.

Постановка проблеми. Специфіка функціонування систем правління у рамках республіканської форми правління в деяких країнах зумовлює необхідність виділяти як типові, так і атипові напівпрезидентські системи правління. Дослідження особливостей функціонування правлячих еліт в атипових напівпрезидентських системах правління є актуальним напрямом у сфері аналізу конституційних (і/чи політичних) систем правління. В цьому контексті важливим є розкрити особливості функціонування правлячої еліти в атиповій напівпрезидентській системі правління в Азербайджанській Республіці впродовж 1995–2024 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Атипові напівпрезидентські системи правління або окремі аспекти політичного процесу та міжінституційних відносин, які прямо чи опосередковано вказують на атиповість напівпрезидентських систем правління у рамках республіканської форми державного правління, проаналізовано у працях таких авторів як: Дж. ЛаПорт [1], І. Осадчук [2–5], В. Литвин [2; 3] тощо. Особливості правлячої еліти в Азербайджанській Республіці досліджували такі автори як: Х. Алкан [6], Г. Аташер [7], А. Ергун [8], С. Корнелл [9] тощо.

Мета та завдання. Метою статті є визначити особливості функціонування правлячої еліти в атиповій напівпрезидентській системі правління в Азербайджанській Республіці впродовж 1995–2024 рр. Для реалізації поставленої мети треба вирішити такі завдання: 1) визначити типову напівпрезидентську систему правління; 2) розкрити особливості інституту вотуму недовіри урядам в Азербайджанській Республіці впродовж 1995–2024 рр.; 3) з'ясувати специфіку трансформації правлячої еліти в атиповій напівпрезидентській системі правління в Азербайджанській Республіці впродовж 1995–2024 рр.

Теоретико-методологічною основою дослідження обрано неоінституціоналізм і його варіативні типи й парадигми. Їх поєднання дозволило виробити цілісне уявлення про типовість чи атиповість формату напівпрезиденталізму на підставі такого індикатора, як інститут вотуму недовіри урядам. Головний метод, котрий став іманентною складовою частиною дослідження, – це метод порівняльного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасній політичній науці одним з найапробованіших визначень типового напівпрезиденталізму (типової напівпрезидентської системи правління) у рамках республіканської форми державного правління є визначення Р. Елгі [10; 11]. У представленому дослідженні ми використовуємо модифікацію дефініції Р. Елгі, розроблену українським дослідником В. Литвином, який визначає *типовий напівпрезиденталізм* (*типову напівпрезидентську систему правління*) – як конституційну (і/чи політичну) систему республіканської форми державного правління (спрощено систему державного правління), якій властиві посада всенародно (прямо/опосередковано) обраного на фіксований термін президента, а також інститут прем'єр-міністра й урядового кабінету, які обов'язково колективно відповідальні хоча б перед легіслатурою (разом з цим, прем'єр-міністр та урядовий кабінет можуть бути одночасно колективно відповідальними і перед парламентом, і перед главою держави; більше того, міністри урядового кабінету можуть бути індивідуально відповідальними перед парламентом і/чи президентом, але це не має жодного дефінітивного значення та впливу на структурування системи державного правління), а також притаманний процес суміщення або дуалізації виконавчої влади, з одного боку, президентом (обов'язково як главою держави), а з іншого боку, – прем'єр-міністром (обов'язково як главою уряду) та урядом/урядовим кабінетом [12, с. 5; 13, с. 7].

Незалежно від природи та процесуальної логіки парламентського вотуму недовіри уряду і/чи прем'єр-міністру напівпрезидентською позиціонується та система державного правління, в якій існує «безперервна» обов'язкова колективна відповідальність уряду та прем'єр-міністра перед легіслатурою, чи, інакше кажучи, в якій легіслатура володіє ініціативою ставити питання про колективну відповідальність уряду. Натомість усі інші/додаткові уточнення та атрибути є тільки допоміжними правилами класифікації систем правління, які варто застосовувати тільки у типологізації напівпрезиденталізму [12, с. 80].

В Азербайджанській Республіці в 1995–2024 рр. президент обирався на всенародних (прямих) виборах. Міллі Меджліс (парламент) надавав згоду на призначення прем'єр-міністра за поданням президента (п. 9 ст. 95 Конституції) [14]. Парламент мав право висловлювати вотум довіри Кабінету Міністрів (п. 14 ст. 95 Конституції) [14]. Міллі Меджліс мав

лише один тиждень, щоб розглянути кандидатуру президента на посаду прем'єр-міністра. У випадку, якщо парламент порушив запропонований строк чи тричі відхилив кандидатуру президента, то глава держави отримував конституційне право призначити прем'єр-міністра без згоди парламенту (ч. 3 ст. 118 Конституції) [14]. Як зазначає З. Бялоблоский, проблема з цією процедурою полягає в тому, що ч. 3 ст. 118 Конституції не передбачає, чи президент має право послідовно призначати одного й того самого кандидата тричі поспіль. Попри це, як свідчить досвід, парламент висловлював згоду на формування урядів на чолі з кандидатурами в прем'єр-міністри, які пропонував президент [15, с. 88]. В Азербайджанській Республіці в 1995–2024 рр. висловлення парламентом вотуму недовіри уряду автоматично не призводило до відставки уряду, оскільки це право належало президенту. Таким чином, вотум недовіри уряду, що не призводив до його відставки зумовив атиповість напівпрезидентської системи правління в Азербайджанській Республіці в 1995–2024 рр. Щодо призначення й звільнення міністрів, то конституція повністю покладає це на президента, не зобов'язуючи проводити консультації з парламентом (п. 5 ст. 109 Конституції) [14].

Проаналізуємо особливості функціонування правлячої еліти в атиповій напівпрезидентській системі правління в Азербайджанській Республіці впродовж 1995–2024 рр. В Азербайджанській Республіці політична еліта складається з кланових мереж (що включають сім'ї) чи груп патронажу. Хоча Азербайджаном керує президент з дуже сильними повноваженнями, використання цих повноважень обмежене необхідністю збереження балансу інтересів між потужними мережами [7, с. 139]. Боротьба за владу між кланами була важливою рисою азербайджанської політики з кінця 1990-х до середини 2000-х рр. [7, с. 170]. Президент Гейдар Алієв успішно врівноважував клани, особливо два найвпливовіші – Нахічеванський (членом якого був президент Г. Алієв) та Єразький, за допомогою механізму покарання та винагороди, заснованого на контролі інформаційних потоків. У результаті жодна група не змогла отримати політичну та економічну владу, достатню для того, щоб повністю маргіналізувати інші [7, с. 174]. Г. Алієв зміг захистити свою владу від загрози кланів, вдало використавши міжкланове суперництво, «перешкоджаючи зростанню та консолідації кожного клану» [9, с. 169]. Цей процес став очевидним, коли Г. Алієв зміг усунути потенційні загрози своєму правлінню та зміцнив свою владу в другій половині 1990-х рр. Суперництво Нахічеванського та Єразького кланів стало більш відкритим впродовж останніх років президентства Г. Алієва. Під час президентських виборів 1998 р. опонентом Г. Алієва був член Єразького клану Е. Мамедов, лідер Партії національної незалежності Азербайджану [9, с. 169–170].

Найвідомішими представниками Нахічеванського клану (крім Г. Алієва), є Р. Мехтієв (глава адміністрації президента впродовж 1995–2019 рр.), Р. Гулієв (спікер парламенту впродовж 1993–1996 рр.), Н. Аббасов (міністр національної безпеки впродовж 1995–2004 рр.), А. Нагієв (заступник міністра національної безпеки впродовж 2005–2011 рр.; начальник Служби державної безпеки з 2019 р.). До Єразького клану входять А. Інсанов (міністр охорони здоров'я впродовж 1993–2005 рр.), М. Алескеров (спікер парламенту впродовж 1996–2005 рр.). Варто також зазначити, що деякі міністерства були представлені членами інших кланів. Наприклад, міністр внутрішніх справ у 1994–2019 рр. Р. Усубов був родом з Карабаху, проте вважається, що його зв'язки з Г. Алієвим сягають 1980-х рр., коли він працював міністром внутрішніх справ Нахічеванської АРСР (1987–1989 рр.). Зауважимо, що з 20 червня 2019 р. Р. Усубов є секретарем Ради безпеки Азербайджану [7, с. 173].

Внаслідок хвороби Г. Алієва постало питання щодо «спадкоємності» президентської влади. За результатами референдуму 2002 р. було схвалено норму, згідно з якою у випадку дострокової відставки президента його повноваження переходили до прем'єр-міністра.

Спадкоємство сина Гейдара Алієва, Ільхама Алієва на посаді президента було сприйняте зі змішаними очікуваннями. По-перше, було незрозуміло, чи зможе він утримати коаліцію правлячої еліти (утримувати баланс між кланами, що конкурують між собою), як це робив його батько. Політичний досвід І. Алієва був незрівняним з досвідом його батька. По-друге, І. Алієв розглядався як лідер групи правлячої еліти, яка вимагала реформування політичної системи. Ця група була визначена як опозиція до старшого покоління політиків («старої гвардії» – членів колишньої радянської номенклатури, які займали важливі посади в уряді за президентства Гейдара Алієва) [7, с. 140]. Після смерті президента Г. Алієва його син І. Алієв, отримавши підтримку старої клієнтели й регіональних мереж, позиціонувався як єдиний кандидат, який міг замінити батька на посаді президента. Було очевидно, що І. Алієв розраховував на легітимність та популярність свого батька як серед громадськості, так і адміністрації. Він успадкував не лише президентську посаду від свого батька, а й систему управління, засновану на сильних регіональних зв'язках та клієнтелістських мережах, якими керували представники старої номенклатури. Таким чином, передачі влади від батька до сина сприяла коаліція нових професіоналів та старих управлінців [8, с. 79]. Легітимність І. Алієва також підкріплювалася його успішним керівництвом (впродовж 1994–2003 рр. – віцепрезидент, згодом перший віцепрезидент) Державною нафтовою компанією Азербайджанської Республіки «SOCAR» (англ. State Oil Company of Azerbaijan Republic).

Коли І. Алієв став президентом, він підкреслив, що прагне продовжувати політику свого батька і перепризначив усіх міністрів та радників з адміністрації Г. Алієва. Президент І. Алієв був досить обережним у перебудові правлячої еліти, щоб бути впевненим у її лояльності. У 2004 р. президент розпочав зі змін в уряді. Відповідно, новим міністром закордонних справ замість представника «старої гвардії» В. Гулієва став Е. Мамедьяров. На новостворену посаду міністра зв'язку та інформаційних технологій був призначений А. Аббасов [7, с. 139]. Звільнення міністра охорони здоров'я А. Інсанова й інших відомих представників «старої гвардії» підтверджувало напругу між представниками колишньої номенклатури та президентом І. Алієвим. Внаслідок цих звільнень було знято сумніви у здатності І. Алієва зберегти єдність і стабільність правлячої еліти [6, с. 198].

У жовтні 2005 р. (за місяць до парламентських виборів) президент І. Алієв зосередив владу в своїх руках, оголосивши про запобігання спробі державного перевороту. До міста Баку було введено війська й бронетехніку. До країни не дозволили в'їхати лідерів опозиції, колишньому голові парламенту Р. Гулієву. Усунувши потенційну загрозу своєму правлінню І. Алієв зумів ефективно відповісти на питання, чи здатний він зберегти єдність та лояльність всередині правлячої еліти після смерті Г. Алієва [6, с. 198].

В 2019 р. І. Алієв провів суттєву інституційну реструктуризацію, змінивши склад президентської адміністрації. Серед представників «старої гвардії», які втратили свої посади, були зокрема: Р. Мехтієв (глава адміністрації президента впродовж 1995–2019 рр.), якого називали «сірим кардиналом» в азербайджанській політиці й А. Гасанов (завідувач відділу суспільно-політичних питань адміністрації президента впродовж 1996–2005 рр.). Фактично І. Алієв та його оточення поступово змінили структуру самої правлячої еліти [6, с. 194]. Усунення лідерів «старої гвардії» сприяло посиленню іншої впливової групи в азербайджанській політиці – навколо першого віцепрезидента, дружини президента Мехрібан Алієвої (у 2017 р. була призначена на новостворену посаду першого віцепрезидента). М. Алієва походить з бакинського роду Пашаєвих і сім'я має значну фінансову та політичну владу.

Політична практика засвідчила, що І. Алієву вдалося тримати правлячу еліту під контролем за рахунок послаблення влади Єразького клану та більшої опори на

Нахічеванський клан. Ув'язнення А. Інсанова та недопущення М. Алескерова до повторного обрання спікером парламенту змінили баланс сил на користь саме Нахічеванського клану. Як зазначає С. Корнелл, «хоча регіоналізм закорінений, його не слід розглядати як універсальне пояснення політики країни» [9, с. 170]. Соціальний і політичний аналіз, на думку Г. Аташера, заснований на регіональній належності в Азербайджані, повинен усвідомлювати її гнучкий характер. Іншими словами, кланові структури та відносини є надзвичайно гнучкими. Тому слід зазначити, що за чверть століття після відновлення незалежності кланові структури, механізми їх функціонування та природа значно змінилися. Якщо в 1990-х рр. лояльність та довіра були необхідними для виживання держави, то за президентства І. Алієва ці якості служать для підтримки стабільності та безперервності авторитарного правління.

Вплив регіоналізму на політичний процес в сучасному Азербайджані суттєво послаблений. Натомість правляча еліта об'єднана спільними політичними та економічними інтересами [7, с. 175]. Вирішальним моментом, що стосується трансформації кланових структур та діяльності в Азербайджані, є зростаюча важливість встановлення пактів між сім'ями [7, с. 175].

Проаналізуємо вплив правлячої еліти на основні галузі економіки. Сім'я й оточення президента І. Алієва контролює нафтогазову промисловість, де ключовим гравцем є Державна нафтова компанія Азербайджанської Республіки («SOCAR»), що здійснює розвідку, видобуток, переробку та транспортування нафти і газу, а також управління міжнародними контрактами [16]. Оскільки «SOCAR» підпорядковується уряду, це забезпечує значний вплив президента І. Алієва та його оточення на стратегічні рішення в нафтогазовій сфері.

Сім'я президента І. Алієва здійснює контроль над великими холдингами та компаніями, пов'язаними з різними секторами економіки. Згідно з документами, «AtaHolding» (почав працювати у вересні 2003 р.) на 75% належить компаніям, де Лейла та Арзу Алієви (дочки президента) – керуючі, а основний контроль належить Гейдару Алієву-молодшому (син президента) [17; 18]. Холдинг, який спочатку працював у фінансовому секторі, згодом почав розвиватися шляхом створення компаній у сферах промисловості, туризму, інформаційних технологій та послуг. «AtaHolding» здійснює інвестування в різні сфери економіки, управління фінансовими ресурсами, а також інтелектуальну власність і корпоративне управління. У фінансовому секторі «AtaHolding» працюють «AtaInsurance», «AtaLeasing», в туристичному секторі – «AtaTourism», «AtaTravel» і готель «Excelsior Hotel Baku», в промисловому секторі – «Shamkir Poultry», в сфері інформаційних технологій – «AtaTechnology» [19].

Компанія «PASHA Holding», заснована Аріфом Пашаєвим, батьком Мехрібан Алієвої, дружини президента Азербайджану, має значні державні контракти в різних секторах економіки. Кінцевими акціонерами компанії є Аріф Пашаєв і дочки президента Азербайджану І. Алієва Лейла і Арзу. «PASHA Holding» володіє 81,08% акцій «Kapital Bank» і 71,75% «Pasha Bank» [20]. Серед дочірніх компаній – «Pasha Insurance» і «Pasha Life» [21].

Сім'я президента І. Алієва має також значний вплив на банківську сферу країни. «Банк АБВ» (Відкрите акціонерне товариство «Міжнародний банк Азербайджану») – один з провідних банків у регіоні Південного Кавказу за розміром активів, клієнтської бази та міжнародного операційного портфеля, що перебуває під контролем уряду Азербайджанської Республіки. У 2015 р. банк зазнав фінансових труднощів через великі борги, однак зберіг свою важливу роль в економіці через надання державних інвестицій. Відповідно до указу президента Азербайджанської Республіки № 1174 від 5 листопада 2020 р. «Про забезпечення діяльності Азербайджанського інвестиційного холдингу» Відкрите акціонерне

товариство «Банк АБВ» було передано в управління Азербайджанського інвестиційного холдингу [22]. Сім'я І. Алієва також контролює кілька провідних фінансових установ: «PASHA Bank» (склад акціонерів банку: «PASHA Holding Ltd.», «BLESS Ltd.», батько дружини президента, Аріф Пашаєв, двоюрідний брат Мехрібан Алієвої, Мір Джамал Пашаєв) [23], «Kapital Bank» (склад акціонерів банку: 81,08% акцій належать «Pasha Holding», 7,52% акцій належать «Pasha Sigorta», 11,40 % належить фізичним особам) [24], «Bank Avtasiya» (склад акціонерів банку: 49,5% акцій належать «TOP Properties», 49,5% – «Azbi-neskom», 1% – Р. Ейнуллаєву) [25].

Крім того, сім'я Алієвих контролює будівельну компанію «Azenco», яка отримала численні державні замовлення, серед яких: будівництво концертного залу «Crystal Hall» у Баку, де в 2012 р. відбувся конкурс «Євробачення», а також розбудова Площі Державного прапора в Баку [26].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. В Азербайджанській Республіці в 1995–2024 рр. висловлення парламентом вотуму недовіри уряду автоматично не призводило до відставки уряду, оскільки це право належало президенту. Відтак вотум недовіри уряду, що не призводив до його відставки зумовив атиповість напівпрезидентської системи правління в Азербайджанській Республіці в 1995–2024 рр. І. Алієву вдалося тримати правлячу еліту під контролем за рахунок послаблення влади Єразького клану та більшої опори на Нахічеванський клан. Вплив регіоналізму на політичний процес в Азербайджанській Республіці в сучасних умовах суттєво послаблений. Натомість правляча еліта об'єднана спільними політичними та економічними інтересами. Вирішальним моментом, що стосується трансформації кланових структур, є зростаюча роль встановлення пактів між сім'ями. Ключові галузі економіки (зокрема, нафтогазова промисловість, банківський сектор, будівельна галузь, сільське господарство тощо) перебувають під контролем уряду та компаній, де ключові ролі відіграють члени сім'ї та представники найближчого оточення президента. Це дозволяє правлячій еліті визначати основні напрями розвитку держави, контролювати розподіл доходів, інвестиції та здійснювати управління ресурсами країни. В подальших дослідженнях проаналізуємо особливості функціонування правлячих еліт в атипових напівпрезидентських системах правління в інших країнах.

Список використаної літератури

1. LaPorte J. Semi-presidentialism in Azerbaijan // Elgie R., Moestrup S. Semi-Presidentialism in the Caucasus and Central Asia. London: Palgrave Macmillan, 2016. P. 91–117.
2. Osadchuk I., Lytvyn V. The Atypicality of Semi-Presidentialism in Post-Soviet Countries: The Context of Votes of No Confidence in Governments. *Studia Politica. Romanian Political Science Review*. 2019. Vol. 19. No. 1. P. 57–82.
3. Осадчук І., Литвин В. Еволюція типових й атипових систем правління у контексті «хвиль» дослідження республіканської форми правління. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2023. Вип. 49. С. 315–327.
4. Осадчук І. Партійна система в контексті функціонування атипової напівпрезидентської системи правління в Азербайджанській Республіці (1995–2019). *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*. 2019. № 3 (43). С. 186–191.
5. Осадчук І. Урядові кабінети в контексті функціонування атипової напівпрезидентської системи правління в Азербайджанській Республіці (1996–2022 рр.). *Politicus*. 2023. Вип. 5. С. 76–81.
6. Alkan H. Azerbaijan Paradoksu: Azerbaijan'ın İç ve Dış Politikası. Ankara: USAK Yayınları, 2010. 256 s.

7. Ataşer G. A. Transformation of Political Elite in Azerbaijan. A thesis in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy. 2020. 247 p.
8. Ergun A. Post-Soviet Political Transformation in Azerbaijan: Political Elite, Civil Society and the Trials of Democratization. *Uluslararası İlişkiler*. 2010. Vol. 7. No 26. P. 67–85.
9. Cornell S. Azerbaijan since Independence. Armonk, New York: M.E. Sharpe, 2011. 483 p.
10. Elgie R. A Fresh Look at Semipresidentialism: Variations on a Theme. *Journal of Democracy*. 2005. Vol. 16. No. 3. P. 98–112.
11. Elgie R. The classification of democratic regime types: conceptual ambiguity and contestable assumptions. *European Journal of Political Research*. 1998. Vol. 33. No. 2. P. 219–238.
12. Литвин В. Атрибути та різновиди напівпрезидентської системи правління в Європі: інституційно-процесуальний і політично-поведінковий аспекти: монографія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 636 с.
13. Литвин В., Романюк А. Концептуалізація і теоретична дистинкція понять «форма державного правління» та «система державного правління» у політичній науці. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: Сер. 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 20. С. 3–12.
14. Constitution of the Republic of Azerbaijan of 1995 (rev. 2016). URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Azerbaijan_2016?lang=en (Last accessed: 19.05.2025).
15. Бялоблочкий З. Конституційні та політичні особливості формувань і відставок урядів у контексті політичної системи Азербайджану (1995–2012). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія*. 2014. Вип. 17. С. 86–93.
16. SOCAR. About us. Our Mission and Vision. URL: <https://socar.az/en/page/our-mission-and-vision> (Last accessed: 19.05.2025).
17. Нафта та газ – від бога, влада – від батька: чому Азербайджан дорівнює Алієв. 24 Канал. 05.01.2019. URL: https://24tv.ua/nafta_i_gaz_vid_boga_vlada_vid_batka_chomu_azerbaydzhan_dorivnyuye_aliyev_n10917 (Last accessed: 19.05.2025).
18. Алі-Заде Д. Влада і бізнес: як Алієви реалізують в Азербайджані операцію «Престолонаслідування». *Радіо Свобода*. 28.02.2017. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28338645.html> (Last accessed: 19.05.2025).
19. AtaHolding. About. URL: <https://ataholding.az/en/haqqimizda-2> (Last accessed: 19.05.2025).
20. PASHA Holding. Group Structure. <https://pasha-holding.az/en/about-us/group-structure/> (Last accessed: 19.05.2025).
21. PASHA Mischkonzern will an die Börse. *FOCUS Magazin*. Nr. 26. 25.06.2024. URL: https://www.focus.de/magazin/archiv/pasha-mischkonzern-will-an-die-boerse_id_260059569.html (Last accessed: 19.05.2025).
22. ABB. About us. URL: <https://abb-bank.az/en/haqqimizda/missiya-ve-strateji-baxis> (Last accessed: 19.05.2025).
23. PASHA Bank. About Us. Management. URL: https://www.pashabank.az/about_us/lang,ru/#!/shareholders/697/ (Last accessed: 19.05.2025).
24. Kapital Bank. About Bank. URL: <https://www.kapitalbank.az/en/about> (Last accessed: 19.05.2025).
25. Bank Avrasiya. About us. <https://bankavrasiya.az/en/about/bank-melumatlari/bizim-xidmtl-r-1/> (Last accessed: 19.05.2025).
26. Павленко А. Родинні цінності. Азербайджанський лідер Ільхам Алієв, його дочки і син виявилися власниками цілої бізнес-імперії. *New Voice*. 04.05.2016. URL: <https://nv.ua/ukr/publications/rodinni-tsinnosti-azerbajdzhanskij-lider-ilham-alijev-jogo-dochki-i-sin-vjavilisja-vlasnikami-tsiloji-biznes-imperiji-114949.html> (Last accessed: 19.05.2025).

FEATURES OF THE FUNCTIONING OF THE RULING ELITE IN THE ATYPICAL SEMI-PRESIDENTIAL SYSTEM OF GOVERNMENT IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN (1995–2024)

Ihor Osadchuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Faculty of Philosophy, Department of Political Science
Universytetska str., 1, 79000, Lviv, Ukraine*

In political science, one of the areas of analysis of republican systems of government is the study of both typical and atypical semi-presidentialism. In this context, the purpose of the article is to determine the features of the functioning of the ruling elite in the atypical semi-presidential system of government in the Republic of Azerbaijan in 1995–2024. To achieve this purpose, we need to solve the following tasks: 1) to define a typical semi-presidential system of government; 2) to reveal the features of the institution of a vote of no confidence in governments in the Republic of Azerbaijan in 1995–2024; 3) to determine the specifics of the transformation of the ruling elite in the atypical semi-presidential system of government in the Republic of Azerbaijan in 1995–2024. The theoretical and methodological basis of the study is neo-institutionalism and its variable types and paradigms. Their combination allowed to develop a holistic view of the typicality or atypicality of the semi-presidentialism format based on such an indicator as the institution of a vote of no confidence in governments. The main method that became an inherent part of the study is the method of comparative analysis. The features of the institute of no-confidence vote in the government in the Republic of Azerbaijan in 1995–2024 demonstrate the atypical nature of the semi-presidential (constitutional) system of government in this country.

The influence of regionalism on the political process in the Republic of Azerbaijan has been significantly weakened in the current environment. Instead, the ruling elite is united by common political and economic interests. A decisive point in the transformation of clan structures in the Republic of Azerbaijan is the growing role of pacts through family ties. Key sectors of the economy (including the oil and gas industry, banking, construction, agriculture, etc.) are controlled by the government and companies where family members and members of President Ilham Aliyev's inner circle play key roles. This allows the ruling elite to determine the main directions of the state's development, control the distribution of income, investments and manage the country's resources.

Key words: system of government, semi-presidentialism, atypical semi-presidentialism, president, parliament, cabinet, ruling elite, clan, Republic of Azerbaijan.